

Gustav Mahler-boks er et overflødighedshorn af stor musik og knivskarpe optagelser

Af Peter Dürrfeld / 23. feb. 2021 00.00

Alle Gustav Mahlers storladne symfonier præsenteres i luksuriøs lyd- og billedkvalitet i stor ny boks fra Berliner Philharmonikerne

Det første ord, der trænger sig på, efter at man er gået om bord i Berliner Philharmonikernes udgivelse af Gustav Mahlers samlede symfonier, er *luksus*. Den nobelt udseende boks, hvis dimensioner er beskedne 24 gange 15 gange 5 centimeter, rummer 10 cd'er med komponistens 10 symfonier i ypperlig lyd-kvalitet, og dertil kommer fire Blu-ray skiver med de samme optagelser, men nu tilsat en billedside, der med sine knivskarpe optagelser er en fryd for øjet. De lader os følge musikernes spil i den ene betagende passage efter den anden, sats for sats, symfoni for symfoni. Messingblæserne giver gyldent genskær og spiller også visuelt sammen med strygeinstrumenternes smukke buede former og mahogniagtige farve, og orkestrets udfoldelser er en æstetisk fornøjelse at følge. Hvert enkelt medlem – og vi taler om nogle af verdens mest fremragende orkestermusikere – lyser af engagement. Hver og en af dem er fokuseret og festklædt, meget passende – for disse indspilninger er én stor fest.

Forsiden af coveret prydes af en lysende jordklode, der synes at svæve afsted i en dunkel nat. Også det rammer hovedet på sømmet. For den østrigske komponist Gustav Mahler (1860–1911) havde det som sin ambition, at en symfoni skulle rumme alt. Det var, som om han blev nødt til at samle alt det, der rev og flåede i ham, for at han ikke skulle gå op i limningen som menneske.

Hans symfonier blev synteser af alt det, han så og hørte, tænkte og følte. Skiftevis skingrende i deres vildskab og sitrende skønne i deres inderlighed, men hele vejen igennem præget af hans musikalske mesterskab og en aldeles suveræn orkestrering. Inden han for alvor sprang ud som komponist, havde han været en fænomenal dirigent, som musikelskere – eksempelvis komponisten Johannes Brahms – rejste langt for at opleve.

Optagelserne i denne guldgrube af en udgivelse stammer fra 2010'erne og viser os ikke alene Berliner Philharmonikerne i topform, men præsenterer desuden hele otte forskellige dirigenter.

Det begynder med Daniel Hardings inciterende fortolkning af den 1. symfoni med tilnavnet ”der Titan”, inspireret af Jean Pauls firebindsroman ”Titan” fra årene 1800–1803. Den anden symfoni – ”Opstandelsessymfonien” – er i hænderne på den lettiske dirigent Andris Nelsons og er som altid en bjergtagende oplevelse. Den bærer sit navn med rette, og det giver frydefulde isninger, når kor og orkester folder Mahlers himmelske visioner ud i den storslåede finalesats.

Den tredje symfoni er med en varighed på omkring 100 minutter Mahlers længste. Den kommer her i en fortolkning af den nu 40-årige venezuelanske Gustavo Dudamel, der også står på podiet i den måske mest spillede Mahler-symfoni, den femte med den berømte adagietto-sats, som den italienske instruktør Luchino Visconti i 1971 brugte i sin filmatisering af Thomas Manns roman ”Døden i Venedig”.

Den fjerde symfoni indtager en særstilling som den klart lyseste – Mahlers fortrolige veninde, bratschisten Natalie Bauer-Lechner, har fortalt, at den egentligt blot skulle have været en ”symfonisk humoreske”, men at den under processen voksede sig timelang. Her kommer den i en livsbekræftende fortolkning af Yannick Nézet-Séguin med den tyske sopran Christiane Karg som en betagende solist i den forløsende finale: ”Wir geniessen die himmlischen Freuden” – vist nyder vi de himmelske glæder.

Berlinernes nye chefdirigent, den nu 48-årige russer Kirill Petrenko, er blevet hyldet for sin karismatiske (man er fristet til at sige trolddomsagtige) fortolkninger. Her gælder det den 6. med tilnavnet ”Den tragiske”, Mahlers egen betegnelse. Det er i dette værk, at der i orkesterets mangfoldighed af slaginstrumenter optræder en såkaldt ”Mahler-hammer”, der bliver tordnet ned på en massiv træblok – som når døden banker på døren. Effekten er senere blevet brugt af komponister som Alban Berg og danske Hans Abrahamsen.

Døden spillede ofte med i Mahlers musik. Mahler havde været næstældst i en stor børneflokk, men havde måttet opleve hele ni af sine 14 søskende dø. Han var i det hele taget et splittet menneske, splittet mellem det banale og det sofistikerede, mellem tro og tvivl, mellem liv og død, mellem jødedom og kristendom. I slutningen af sit liv, hvor en række personlige kriser sled på krop og psyke, konsulterede han en psykiater i Wien: Sigmund Freud. Her har den senere så berømte psykoanalytiker virkelig fået noget at rive i. Der er mange andre oplysninger i den fyldige bog, der følger med sættet.

Sir Simon Rattle, der i en årrække fra 2002 var chefdirigent for Berlinerne, dirigerer både den 7. og den 8. symfoni. 7'eren har betegnelsen ”Lied der Nacht” – og det er i anden- og fjerdesatsen af de fem, hvor denne ”nattemusik” manifesterer sig i orkestrets messingblæsere. Den 8. symfoni er et af de mest omfattende orkesterværker, man kan opleve ved en koncert. ”Sinfonie der Tausend” slog ved sin førsteopførelse i München i september 1910 alle rekorder med 850 sangere, otte vokalsolister og et orkester med 170 musikere. Den er også i denne storslåede optagelse en øjen- og øreåbner af rang, omend man efter oplevelsen kan føle trang til at høre et mindre voluminøst musik – i mit tilfælde Mozarts ”Keglebanetrio” for klaver, klarinet og bratsch. For også at kunne opleve skønheden i det små.

Den rutinerede hollandske Mahler-specialist Bernhard Haitink giver os en overbevisende fortolkning af den tragiske og introspektive 9. symfoni, der først fik sin uropførelse året efter Mahlers død, da hans nære ven Bruno Walter (1876–1962) dirigerede værket den 26. juni 1912 i Wien. Nitallet har en særlig placering i symfoniens historie. Så mange store komponister døde efter at have skrevet deres 9. symfoni – med Beethoven som det mest markante eksempel. Den østrigske komponist Arnold Schönberg (1874–1951) udtrykte det således:

”Det lader til, at den Niende er en grænse. Den, der ønsker at overskride den, må gå bort. Det ser ud, som om der kunne blive fortalt os noget i den Tiende, som vi endnu ikke skal vide, noget, som vi endnu ikke er modne til.”

Men – og det er et af de stærkeste indtryk fra denne unikke udgivelse – Mahler nåede faktisk at få taget hul på den tiende. Han efterlod sig (ud over nogle skitser) en 25 minutter lang adagio. I en optagelse fra den 18. maj 2011 – en koncert i anledning af 100-året for Mahlers død – ser man Claudio Abbado i en næsten uhyggelig fremførelse af den tragiske sats.

Abbado, i min optik en af alle tiders bedste dirigenter, havde i 2002 ikke blot overlevet en operation for mavekræft, men fortsat sin karriere på højeste niveau, blandt andet med en række forrygende Mahler-koncerter i Schweiz. Men vist havde sygdommen tæret på ham, akkurat som på Mahler et århundrede forinden. En engelsk musikkritiker beskrev Abbado som ”a hauntingly gaunt figure”, en uhyggeligt udtæret skikkelse. Men den italienske dirigents øjne gløder, og hans overblik er intakt, når han i den ufuldendte 10'er sætter bratschgruppen i gang med det indledende tema. Under Abbados taktstok bliver Mahlers svanesang en sjælsrystende afslutning på en uvurderlig boks.